

8. Наказ МОН № 609 від 08.06.2018 року Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти. [Електронний ресурс]. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/61107/

9. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі: О. В. Гаврилов Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. 308 с.

10. Особливості психолого-педагогічний супроводу дітей з помірною розумовою відсталістю в системі корекційно-розвивального навчання спеціального загальноосвітнього закладу/ К., ІСП НАПН України, 2016. 148 с. [Електронний ресурс]. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/707272/>

Шеремета Людмила Петрівна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – **Кобильченко В. В.**, д. психолог.
наук, професор

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ В ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ ЯК ФАКТОР ЇХНЬОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

У статті висвітлено специфіку формування національно-моральної свідомості в дітей із порушеннями зору. Наголошено на тому, що національно-патріотичне та моральне виховання є важливим чинником соціалізації дітей зазначеної категорії. Підкреслено важливість напрямку цієї виховної роботи у спеціальних закладах середньої освіти. Виділено моральні цінності, які формуються в слабозорих дітей. Зазначено етапи формування національно-моральної свідомості в таких дітей.

Ключові слова: національно-моральна свідомість, діти з порушеннями зору, спеціальні заклади середньої освіти.

Sheremeta Lyudmyla Petrivna

Master's student majoring in 016 Special Education
(Oligophrenopedagogy. Speech Therapy)
Sumy State Pedagogical University
A.S. Makarenko University
Scientific adviser - **Kobylchenko V.V.**, Doctor
of psychology. Science, Professor

FORMATION OF NATIONAL AND MORAL CONSCIOUSNESS IN CHILDREN WITH VISUAL IMPAIRMENTS AS A FACTOR OF THEIR SOCIALIZATION

The article highlights the specifics of the formation of national and moral consciousness in children with visual impairments. It is emphasized that national-patriotic and moral education is an important factor in the socialization of children in this category. The importance of the direction of this educational work in special institutions of secondary education is emphasized. The moral

values that are formed in visually impaired children are highlighted. The stages of formation of national and moral consciousness in such children are indicated.

Keywords: national and moral consciousness, children with visual impairments, special institutions of secondary education.

Постановка проблеми. Перед сучасним суспільством стоїть актуальна проблема створення умов рівних можливостей, що сприяють засвоєнню людьми з обмеженими можливостями соціального досвіду та становленню їх як рівноправних членів суспільства.

Сьогодення вносить значні зміни в життя суспільства та сучасної школи України. У XXI столітті вітчизняні навчальні заклади покликані створювати усі умови для повноцінного духовного, розумового та фізичного розвитку дітей з порушеннями зору. Сучасні виклики вимагають від сучасного школяра осмислених дій в різноманітних життєвих ситуаціях і продуктивної діяльності в усіх життєвих сферах. Володіння учнями з особливими освітніми потребами певною системою соціальних знань, норм і цінностей сприяє продуктивному входженню їх у суспільство. Соціалізація забезпечує їх успішне існування в суспільстві.

Актуальність. Дослідженнями питань соціалізації осіб з порушеннями зору займалися Г. Андрєєва, Ю. Волкова, А. Кравченко, С. Максименко, В. Москаленко, А. Мудрик, О. Панагушина, І. Рогальська, І. Татьянчикова, Т. Шибутані, Л. Шипіцина, О. Шорохова та інші. Науковці наголошували на тому, що соціалізація відноситься до тих процесів, завдяки яким люди навчаються ефективно приймати участь в соціальних групах [1].

Спеціальні школи для слабозорих дітей не стоять осторонь цих процесів. Одним із головних завдань спеціальних закладів середньої освіти такого типу є забезпечення розвитку дітей, врахування їхніх індивідуальних особливостей, опора на особистісні здібності й уподобання тощо. Значне місце у розвитку дітей з порушеннями зору відіграє виховання. Спеціально організоване виховання в умовах спеціальних навчальних закладів забезпечує продуктивне засвоєння слабозорим дітям загальноприйнятих у суспільстві норм і правил поведінки.

У галузі тифлопедагогіки висвітлено різні аспекти виховання дітей з порушеннями зору (Ю. Бондаренко, В. Гандер, А. Ганджій, Т. Дегтяренко, П. Мельников, І. Моргуліс, Т. Свиридюк, І. Соколянський, О. Щербина, Є. Синьова, С. Федоренко та інші). На думку вчених, засвоєння людських норм

і правил поведінки та їх свідоме використання у практичній діяльності є одним із найважливіших завдань спеціальної школи [4].

Мета статті полягає у висвітленні особливостей формування, розвитку й корекції національно-моральної свідомості в дітей із порушеннями зору як важливого чинника соціалізації осіб цієї категорії.

Виклад основного матеріалу. Соціалізація – складний і багатогранний процес становлення людини як члена сучасного йому суспільства, для якого характерне прийняття і наслідування його цінностей, норм, культури, володіння мовою і необхідними соціальними навичками, здійснення прав і обов'язків у різноманітних соціальних взаємодіях.

Проблема соціалізації дітей з порушеннями зору є багатогранною, складною та актуальною на сучасному етапі розвитку спеціальної освіти. Процес соціалізації осіб цієї категорії відбувається у конкретному середовищі, тобто у сфері соціалізації. Складний і багатогранний процес соціалізації продовжується все життя людини, проходячи низку вікових етапів. Тривалий час учні з порушеннями зору перебувають в умовах спеціальної школи-інтернату. Серед різних напрямків виховного впливу на формування особистості з порушеннями зору, на нашу думку, одне із провідних місць займає моральне виховання.

Моральне виховання – це виховна діяльність школи і сім'ї, метою якої є формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участь у практичній діяльності. У моральному вихованні вчитель повинен спиратися не на норми права, а на силу особистісного переконання, громадську думку, авторитет окремих осіб. На нашу думку, моральність є реалізацією особистістю своїх моральних установок, принципів, тобто моральною практикою.

У моральному вихованні слід спиратися на гуманістичну ідею, за якою людині від природи притаманне прагнення до добра, правди і краси. Виховання учнів, на думку О. Вишневського, має забезпечити формування в них таких моральних цінностей, як:

а) абсолютно вічні цінності. Це загальнолюдські цінності, що мають універсальне значення та необмежену сферу застосування (добро, правда, любов, чесність, гідність, краса, мудрість, справедливість та інше);

б) національні цінності. Вони є значущими для одного народу, проте їх не завжди поділяють інші народи. Наприклад, почуття націоналізму зрозуміле

і близьке лише поневоленим народам і чуже тим, які ніколи не втрачали своєї незалежності. До таких цінностей належать патріотизм, почуття національної гідності, історична пам'ять тощо;

в) громадянські цінності. Ґрунтуються на властивому для демократичних суспільств визнанні гідності людей. Ними є права і свободи людини, обов'язки перед іншими людьми, ідеї соціальної гармонії, поваги до закону тощо;

г) сімейні цінності. До них належать моральні основи життя сім'ї, стосунки поколінь, закони подружньої вірності, піклування про дітей, пам'ять про предків тощо [3].

Зміст морального виховання слабозорих дітей зумовлений вимогами суспільства до формування всебічно розвиненої особистості, рівнем його моральності. З огляду на це, завданням морального виховання в спеціальній школі-інтернаті для дітей з порушеннями зору є формування національної свідомості й самосвідомості учнів, прагнення жити в гармонії з природою, свідомої дисципліни, обов'язку та відповідальності, поваги до закону, до старших, жінки.

Формування національно-моральної свідомості та самосвідомості передбачає виховання любові до рідної землі, свого народу, готовності до праці в ім'я України, освоєння національних цінностей (мови, території, культури), патріотизму, що сприяє утвердженню національної гідності, залучення учнів до практичних справ, формування почуття гідності й гордості за свою Батьківщину.

На нашу думку, педагоги, які працюють з цією категорією дітей повинні чітко бачити процес становлення національної свідомості такої особи, глибоко розуміти зміст ключових понять («національний», «патріотизм», «націоналізм», «громадянськість» тощо).

Розвиток національно-моральної свідомості особистості, на наше переконання, охоплює такі етапи:

1. Етнічне самоусвідомлення особистості, яке є першоосновою, корінням патріотизму. Етнізація слабозорої дитини починається з раннього періоду життя в сім'ї, з маминої колискової, бабусиної казки, участі у народних звичаях та обрядах, із народної пісні, причетності до народної творчості тощо. У ранньому дитинстві формується культ рідної оселі, сім'ї, предків, рідного села, міста. Фундаментальне значення в процесі етнізації має рідна мова, засвоєнню якої до певного часу не повинні заважати інші мови.

2. Національно-політичне самоусвідомлення особистості. Припадає воно переважно на підлітковий вік і передбачає усвідомлення дитиною з порушеннями зору, себе як частини нації, своєї причетності до неї як політичного феномена, що має чи виборює певне місце серед інших націй. Важливими моментами цього етапу національного виховання є відновлення історичної пам'яті, формування почуття національної гідності.

3. Громадсько-державне самоусвідомлення особистості з порушеннями зору. Передбачає формування правильного розуміння явищ патріотизму й націоналізму, виховання поваги до національно-культурних цінностей інших народів, прищеплення почуття національної, расової, конфесійної толерантності [2].

Великі можливості для формування національно-моральної самосвідомості закладені в неписаних законах лицарської честі, що передбачають: виховання любові до батьків, рідної мови; вірність у коханні, дружбі, побратимство; готовність захищати слабших, піклуватися про молодших, зокрема дітей; шляхетне ставлення до дівчини, жінки, бабусі; непохитну вірність ідеям, принципам народної моралі та духовності; відстоювання свободи і незалежності особистості, народу, держави; турботу про розвиток народних традицій, звичаїв, обрядів; бережливе ставлення до рідної природи, землі; сприяння у будівництві храмів, навчально-виховних і культурних закладів; цілеспрямований розвиток власних фізичних і духовних сил, волі, можливостей свого організму, вміння завжди і всюди чинити благородно, виявляти інші чесноти.

Висновки. Таким чином, формування національно-моральної свідомості у дітей з порушеннями зору сприятиме їхній соціальній адаптації, інтеграції, саморозвитку та самореалізації.

Перспектива дослідження. Подальшою перспективою нашого дослідження є розроблення дієвих заходів спрямованих на національно-патріотичне та моральне виховання означеної категорії дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Євтух М. Б., Сердюк О. П. Соціальна педагогіка: підручник. Київ: МАУП, 2002. 232 с.
2. Лукашевич М. П. Соціалізація. Виховні механізми і технології : навчально-методичний посібник. Київ: ІЗМН, 1998. 112 с.
3. Міщик Л. І. Соціальна педагогіка: навчальний посібник. Київ: Інститут змісту і методів навчання, 1997. 139 с.
4. Социальная педагогика. Курс лекций: учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Москва: Владос, 2001. 416 с.